

De aard van onze vrijheid

– Joy Mills

‘Als ik de geest der Vereniging goed begrijp, dan stelt zij zich de onverschrokken en nauwkeurige bestudering der waarheid ten doel... We zijn... eenvoudig onderzoekers die met ernstige vastberadenheid en een onbevooroordeeld denken alles bestuderen, alles bewijzen en het goede behouden... We zoeken, informeren, verwerpen niets zonder reden, nemen niets aan zonder bewijs; we zijn studerende, geen leraren’.

Joy Mills was Vice President van de Theosophical Society en Nationaal President van de Amerikaanse en van de Australische afdelingen. Zij schreef meerdere boeken, ze gaf lezingen en seminars in veel delen van de wereld.

Dat waren de woorden van de president-stichter van de Theosophical Society, Henry Steel Olcott in zijn openingsrede waarmee hij de nieuw opgerichte organisatie op 17 november 1875 inaugureerde. Hoewel die toespraak controversieel bleek en woede en protest oproepen van zowel de spiritisten als van de christelijke fundamentalisten, werd de toon gezet van vrijheid van alle dogma's, geloven en gevestigde doctrines, die de vereniging door de jaren heen zou blijven kenmerken, vanaf die belangrijke dag meer dan 100 jaar geleden.

Net als Kolonel Olcott de Theosophical Society een 'ungebonden vereniging van onderzoek' noemde, hebben ook de na hem komende presidenten het ideaal van vrijheid van denken telkens weer benadrukt en vastgelegd als beleid in een besluit dat aangenomen werd door de Algemene Vergadering (General Council) van de vereniging en dat besluit wordt regelmatig gepubliceerd in *The Theosophist* en tegenwoordig ook in de bladen van veel nationale afdelingen over de wereld (N.B. Ook in *Theosofia* aan de binnenzijde van de omslag). Niemand

verwoordde dat beginsel van vrijheid duidelijker dan de directe opvolgster van Kolonel Olcott, Annie Besant, die in een lezing, gegeven niet lang nadat zij het presidentschap had aanvaard vaststelde:

*Sommige leden herhalen de uitspraken van een of andere ziener en denken dan waarschijnlijk dat zo'n uitspraak verdere discussie moet uitsluiten. Maar niemand in de TS heeft enige autoriteit om uit te maken wat mensen over een onderwerp moeten denken of niet denken. We zijn geen orthodoxe kerk met een aantal geloofsartikelen die bepaalde vastgestelde geloofsbelijdenissen opleggen waarin alle trouwe leden moeten geloven. Het enige punt dat we moeten aannemen is Universele Broederschap en zelfs in de definitie daarvan kunnen we van mening verschillen. Buiten dat hebben we de volledige vrijheid om onze eigen meningen te vormen over elk onderwerp; en de reden van dat beleid is helder en buitengewoon juist. Geen intellectuele mening is het waard vastgehouden te worden als die niet gevormd is door de individuele inspanning van degene die die mening heeft (uit *Investigations into the Super-physical*, later gepubliceerd als *Adyar Pamflet 36*).*

Men kan dezelfde duidelijke uitspraken vinden in de geschriften en lezingen van onze latere presidenten, die allemaal die typerende eigenschap van de TS ondersteunen – het recht van ieder lid om het eigen onderzoek voort te zetten, de eigen inzichten te bereiken, de volle vrijheid van gedachte te genieten over elk onderwerp dat de persoonlijke interesse heeft bij het zoeken naar waarheid.

In een nogal opvallende brief aan de leden van de 'London Lodge', die geschreven werd in een tijd van wat onenigheid in de groep over de presi-

dentsverkiezingen, benadrukte Mahatma KH het belang van 'een harmonieuze vooruitgang' in de Loge, daaraan toevoegend:

*Het is een algemeen erkend feit, dat het verbazingwekkende succes van de Theosophical Society in India volledig is te danken aan haar beginsel van verstandige en van respect getuigende verdraagzaamheid voor de meningen en geloofsovertuigingen van anderen. Zelfs de president-stichter heeft direct noch indirect het recht de vrijheid van denken van het nederigste lid aan te tasten, laat staan te proberen diens persoonlijke mening te beïnvloeden. Alleen als deze welwillende gevoelens ontbreken, zal zelfs het geringste geschil zoekers naar dezelfde waarheid, die overigens oprecht en ernstig zijn, wapenen met de gesel van de haat tegen hun even oprechte en ernstige broeders. (Brief 120 *The Mahatma Letters to A.P. Sinnett* chronological edition, TPH Adyar. Ned editie: Brief 85 *De Mahatma Brieven aan A.P. Sinnet*, TUP, blz 446.)*

We zouden hieraan een interessant commentaar van dezelfde Mahatma kunnen toevoegen uit een eerdere brief in de chronologische volgorde. (Chronological ed. letter 65. Ned editie: brief 11). Schrijvend over het feit dat alleen zijn grote broeder Mahatma Morya bereid was hem te helpen bij het onderrichten van de twee Engelsen A.P. Sinnett en A.O. Hume, haalt Mahatma KH een opmerking aan van 'onze half-Europese, Griekse Broeder' die aangaf dat de Engelsen Zetetici zouden moeten worden. Hier hebben we een verwijzing naar de oude klassieke Griekse school van filosofie, bekend door hun scepticisme en toegewijd aan onderzoek, een school die een opleving beleefde in de late 19de eeuw in Engeland met wat bekend werd als

de Zetetical Society. Onder de leden van die Society bevonden zich mensen als George Bernhard Shaw en Sydney Webb, die beiden natuurlijk bekenden waren van Annie Besant.

Voor een werkelijk diepgaand onderzoek is vrijheid van gedachten een *sine qua non*.

Voor een werkelijk diepgaand onderzoek is vrijheid van gedachten een *sine qua non*. Maar we kunnen ons wel afvragen wat vrijheid van gedachten werkelijk betekent. En tot op welke hoogte ons onderzoek werkelijk vrij is, dat wil zeggen dat het vandaag vrij is van al de verwickelingen uit ons eigen verleden, van de verschillende conditioneringen die we ondergingen. Misschien is niemand zo diep en grondig ingegaan op de aard van onze vrijheid als J. Krishnamurti. In *The First and Last Freedom* (Ned.: *Vrijheid van het bekende*) schreef hij:

Is het denken in staat tot het vrij zijn van geloof? Je kunt er alleen maar vrij van zijn als je de innerlijke aard van de oorzaken begrijpt die je er aan vast doen houden, niet alleen maar de bewuste, maar ook de onbewuste motieven, die je doen geloven.

En bij veel gelegenheden sprak hij van het 'geconditioneerde denken', het denken dat door het verleden is gevormd, door angst en vrees, door de vele factoren die het ware **zien** verhinderen. Kunnen we, vroeg hij, de staat van ons eigen denken herkennen? Kunnen we zien dat het gevangen kan zijn in verlangen, in allerlei sensaties, dat het kan werken op een werktuiglijke manier zodat het gesloten blijft voor het nieuwe? Zoals hij schreef in

Freedom from the Known (Ned.: *Laat het verleden los*):

Vrijheid is een geestestoestand – niet vrij zijn van iets, maar het gevoel van vrij zijn, de vrijheid om alles in twijfel te trekken en daardoor zo intens, actief en krachtig te zijn, dat het elke vorm van afhankelijkheid, slavernij, navolging en aanvaarding overboord gooit. Vrijheid kan slechts natuurlijkerwijze tot stand komen, niet door wensen, willen, verlangen. Evenmin zul je het vinden door een beeld te vormen van wat je denkt dat het is. Om het te ontdekken moet het denken leren het leven, dat een onmetelijke beweging is, te bekijken zonder gebondenheid aan de tijd, want vrijheid ligt aan gene zijde van het veld van bewustzijn.

Hoe kunnen we dan leren naar het leven te kijken, het te observeren en zoals de boeddhisten zeggen, elk moment oplettend te zijn? Is het mogelijk om het denken los te maken van de gewone denkpatronen en op een nieuwe manier te gaan zien? Dit zijn vragen die alleen beantwoord kunnen worden door de mens die wil onderzoeken, diep nadenken over alles dat in het veld van aandacht komt. Het is nuttig om van tijd tot tijd te onderzoeken wat men werkelijk weet en de basis van die kennis te verkennen.

In zijn laatste boek *Radical Knowing* veronderstelt Christian de Quincey, professor in bewustzijnsstudies aan de John F. Kennedy Universiteit van Californië, dat we uitgerust met bepaalde ingeboren hoedanigheden ter wereld komen. Hij noemt dat de 'vier gaven van het kennen'. Hij definieert dat als eerst 'de gave van de filosoof van *het heldere denken*' ofwel de weg van rede en logica; de 'gave van de wetenschapper', van *observeren en methode* ofwel het gebruik van de zintuigen; de 'gave

van de sjamaan' van *belichaamd voelen* en tenslotte 'de mystieke gave van heilige stilte' ofwel *intuïtie en transcendente ervaring*. Als men elk van deze 'gaven van kennen' onderzoekt is het mogelijk om te ontdekken in hoeverre wat we geloven en wat we werkelijk weten beïnvloed wordt door de rede, door het bekwaam gebruiken van de observerende zintuigen, door onze gevoelens en door onze intuïtieve perceptie. Elke manier van kennen, elk pad dat naar de overtuiging dat 'het zo is' heeft geleid, is legitiem. De ultieme waarde ligt echter daar waar onze kennis ons leven heeft geraakt, hoe het ons meer begrip, een breder perspectief, een wijdere of diepere waardering heeft gegeven voor de zienswijze van anderen.

Ware vrijheid, zouden we kunnen stellen, houdt een bereidheid in om het denken in al zijn manieren van kennen te onderzoeken.

Ware vrijheid, zouden we kunnen stellen, houdt een bereidheid in om het denken in al zijn manieren van kennen te onderzoeken. We leven meestal op een indirecte manier, al reagerend en dikwijls op een nogal onbewuste manier. Onze gebruikelijke reacties komen veelal voort uit gewoonte en we reageren zonder nadenken, gewend aan de actiepatronen uit het verleden. Als ons iets gevraagd wordt kunnen we antwoorden met een aanhaling uit een boek dat we gelezen hebben, een uitspraak die we gehoord en als waarheid geaccepteerd hebben zonder verder nadenken, omdat onze aanvaarding gebaseerd was op waardering voor de gene die het gezegd heeft. Er ligt een

zeker genoeg -en dat is ook een vrijheid- in het kijken naar iedere kwestie vanuit een heel ander gezichtspunt dan gewoonlijk.

Men zegt dat we geneigd zijn om ver van het werkelijke leven af te staan doordat we ofwel geabsorbeerd zijn door het verleden, of vooruit kijken naar de toekomst. De taak ligt in het bevrijden van het bewustzijn van de lasten van zowel het verleden als van de toekomst; vrij zijn is helemaal in het heden leven. Iemand zei eens dat 'zelfs God een mens niet van zijn verleden kan bevrijden totdat hij zelf bereid is het achter te laten'. Als het denken vrij wil zijn zou het nodig kunnen zijn dat we heel goed moeten onderzoeken in hoeverre wat we denken te weten gebaseerd is op onze conditionering uit het verleden en op ons verlangen om dingen te laten zijn zoals wij geloven dat ze zouden moeten zijn! Het verhaal in de bijbel van de lamme man die voor genezing naar Jezus werd gebracht illustreert allegorisch het probleem dat velen van ons hebben bij het zoeken naar vrijheid van gedachten. Naar de man kijkend beval de Meester: 'Sta op. Neem je bed en ga je huis binnen'. De verlamde man werd genezen omdat hij gehoorzaamde aan de drie bevelen. Eerst om 'op te staan' wat betekent wakker worden, symbolisch voor vrijheid van beweging. Dan om het bed op te nemen en er niet van weg te wandelen. Dit, kunnen we aannemen, geeft de noodzaak aan om onze tegenwoordige omstandigheden onder ogen te zien, de conditionering te onderzoeken die ons naar onze huidige staat van slavernij of ziekte heeft geleid. Het gaat dan om de conditionering die we voor onszelf hebben gecreëerd en die we eerlijk en moedig onder ogen moeten zien. En het laatste

bevel om zijn eigen huis binnen te gaan geeft aan dat, als we niet in ons binnenste naar vrijheid zoeken, we gebonden zullen blijven, fysiek of mentaal. Wat het soort slavernij ook is – fysiek, mentaal of van een andere soort – het binnengaan in ons eigen ‘huis’ geeft gewoonlijk alleen een verandering van houding aan, het zien van de dingen zoals ze werkelijk zijn, het herkennen van onze neiging om te denken volgens de lijnen der gewoonte, zonder ons geloof en onze overtuigingen te onderzoeken.

Ware vrijheid van denken, wat betekent dat ons denken niet is belast met zijn eigen zelfzuchtige belangen, zijn verlamde verleden, zonder blind en onnadenkend aannemen van de waarheden van anderen, vraagt om een bereidheid om de harde taak van het gaan doorzien van onszelf te ondernemen, zodat we bewust kunnen begrijpen wat we weten; en hoe we alles wat we als waarheid aannemen te weten kwamen. Waarheid is een toestand van het denken die alleen maar kan ontstaan als het denken werkelijk vrij is van alle psychologische belemmeringen. Deze belemmeringen worden goed aangegeven in de yogafilosofie. Gewoonlijk aangegeven als de kleśas worden deze beletsels gedetailleerd uitgelegd door Dr. I.K. Taimni in zijn heldere boek *The Science of Yoga*. (Ned.: *DeYoga-Sutras van Patanjali*, UTVN). Hij vertaalt het betreffende vers als volgt:

Het gebrek aan werkelijkheidsbesef, het gevoel van ‘ik-ben-heid’ of egoïsme, het gevoel van aangetrokken te worden tot en afgestoten te worden door de objecten en het krachtige verlangen te leven (in een lichaam), zijn de grote bezoeken en oorzaken van alle ellende in het leven (II.3).

Deze vijf psychologische aandoeningen zijn niet alleen oorzaken van pijn en ellende, zij verhinderen ook het helder zien van de dingen zoals ze zijn, een noodzakelijke voorwaarde voor vrijheid van denken. En alleen door het erkennen van en het confronteren met hun aanwezigheid in onze eigen mentale-emotionele aard kunnen we beginnen aan het bevrijden van het denken van zulke belemmeringen. Een denken dat zo bevrijd wordt, is een ruim denken met een nieuwe manier van waarnemen, een openheid voor nieuwe ideeën. Het vindt een creatief genoeg in het onderzoeken van alle mogelijkheden.

Waarheid is een toestand van het denken die alleen maar kan ontstaan als het denken werkelijk vrij is van alle psychologische belemmeringen.

Nog een andere gedachte komt op bij het nog eens lezen van die opmerkelijke inaugurele rede van Kolonel Olcott. Daarin ligt ook de overtuiging van de president en oprichter van deze vereniging dat juist de naam van de organisatie de sleutel is voor een onderzoek naar alle ideeën die leden kunnen bezighouden. Nergens in die toespraak, nergens in de geschriften en lezingen van opvolgende presidenten wordt aan het woord ‘theosofie’ een of andere officiële definitie gegeven waaraan alle leden zich zouden moeten houden. Maar toch is de vereniging vanaf het begin bekend als de *Theosophical Society*. En ook Olcott die de Vereniging in de context plaatste van zijn historische voorgangers zoals het Neoplatonisme en de Alexandrijnse theurgisten, sprak van het werk als van

de 'opleving van een studie van theosofie' (theurgie = goddelijk werk, *Ganesha*). Voor deze wereldvisie wordt onze aandacht gevraagd als we de doeleinden van de vereniging onderschrijven. En het is dan ook op de studie van theosofie dat we het open en onbelemmerde denken moeten richten, om zo diep, zo grondig, zo breed als we kunnen de rijkdommen van wijsheid te onderzoeken die te vinden zijn in dat ene woord en in alles dat het omvat.

Ongeveer veertien jaar na het houden van zijn inaugurele toespraak publiceerde Olcott een artikel in *The Theosophist*, het blad dat werd opgericht door zijn collega H.P. Blavatsky en dat onder haar leiding het blad van de president werd. Dat artikel was getiteld 'Toegepaste Theosofie', het verscheen in juni 1889 en werd later herdrukt als *Adyar Pamflet 145*. Wederom het fundamentele beginsel van vrijheid van denken herhalend schreef Olcott:

'Wat de Vereniging tot nu toe heeft gedaan...is de mensen aanzetten tot denken. Niemand kan lang lid zijn van de Theosophical Society zonder aan zichzelf te gaan twijfelen. De hele sfeer van theosofie is gekenmerkt door de geest van onderzoek... Het is een waar verlangen om de waarheid te kennen en te verneemen... Het is een feit dat de Theosophical Society mensen aantrekt die een natuurlijke aanleg hebben tot onderzoek, analyse, reflectie... We hebben... een vereniging zonder meningen maar met bepaalde 'doeleinden', bepaalde beginselen en bepaalde methoden en als resultaat hebben we een neiging tot bepaalde manieren van denken en bepaalde theorieën over het universum waaraan de naam theosofie wordt gegeven.'

Maar Olcott, altijd de praktische idealist, de ziener die ook, om een moderne uitdrukking te gebruiken, 'walked the talk', dus deed wat hij zei, was niet tevreden met wat hij noemde 'de intellectuele en filosofische kant van theosofie...de vrucht van de invloed van de Theosophical Society in slechts één richting'. Aan het schrijven van 'Toegepaste Theosofie' voegde hij daarom nog toe:

'Zij die onder de invloed komen van de theosofische geest worden ethisch zowel als filosofisch beïnvloed. Dezelfde oorzaken die een zekere tendens veroorzaken in het denken, veroorzaken op een bepaalde manier ook die neiging in het handelen.'

Als het denken werkelijk vrij is, als het de grote ideeën die het woord theosofie inhoudt overweegt en er diep in doordringt, ze onderzoekt en verkent, als al de manieren van kennen zijn samengesmolten in een verlichtende verwerkelijking die voor ons, voor elk van ons, waarheid is, zonder 'mij' of 'het mijne' om het mee te begrenzen, zonder er een dogma voor anderen van te maken om over te struikelen. Dan brengt ons leven die waarheid elk moment van elke dag tot uitdrukking.

Als het denken niet langer gevormd of geconditioneerd wordt door persoonlijke voor- en afkeur, door egoïsme en zelfzuchtige motieven, dan is het waarnemen helder en verschijnt waarheid op een natuurlijke manier, niet als een waarheid of de waarheid, maar als de essentie van het waarheidsgetrouwe in al zijn wonderlijke schoonheid.

Uit: *The Theosophist*, maart 2007
Vertaling: FvI.